

ANTISEMITIZMUS STARÉ A NOVÉ PREDISUDKY

Manuál pre pedagógov ku Vzdelávaciemu balíčku materiálov zameraných na boj proti antisemitizmu a iným formám diskriminácie.

Obsah

Vzdelávacie materiály	2
Úvod	4
Základné princípy	5
1. pracovný zošit: Antisemitizmus v Európe do roku 1945	6
2. pracovný zošit: Antisemitizmus – nikdy sa nekončiaci zápas?	13
3. pracovný zošit: Predisudky. A čo ty?	18
Predisudky a diskriminácia – ako reagovať?	23
Slovníček	24

Vzdelávacie materiály

Organizácia Anne Frank House v Amsterdame sa zaoberá vzdelávaním o Anne Frankovej, holokauste, ľudských právach a diskriminácii. Tieto vzdelávacie materiály vytvorila v spolupráci s Organizáciou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe. Slovenskú verziu vytvorila Nadácia Milana Šimečku v Bratislave, ktorá sa dlhodobo venuje vzdelávaniu o ľudských právach a holokauste a týmito pracovnými zošitmi vstúpila aj na pôdu vzdelávania o antisemitizme.

Balíček vzdelávacích materiálov je určený pre žiakov posledných ročníkov základných škôl a študentov prvých ročníkov stredných škôl. Obsahuje tri pracovné zošity. Prvé dva zošity pojednávajú o fenoméne antisemitizmu a dejinách židovskej komunity v Európe. Tretí diel sa zameriava na tému predsudkov v súčasnosti a na skúsenosti mladých ľudí s nimi.

Všeobecné ciele

- študenti vedia vysvetliť, čo znamená pojem antisemitizmus
- študenti vedia vysvetliť ako sa antisemitizmus prejavoval v minulosti a v súčasnosti
- študenti vedia vymenovať niekoľko podstatných udalostí zo židovskej histórie
- študenti vedia vymenovať niekoľko príkladov predsudkov proti židom
- študenti vedia odhaliť predsudky vo svojom prostredí
- študenti vedia vymenovať niekoľko aktivít alebo reakcií smerujúcich k potlačaniu predsudkov

Vyučovacie predmety

Pracovné zošity sa môžu používať na rôznych vyučovacích predmetoch, napríklad na hodinách dejepisu, občianskej náuky, náuky o spoločnosti alebo etickej výchovy. Zčať môžete s ktorýmkoľvek pracovným zošitom. Závisí to od situácie vo vašej triede, od učiva, ktoré momentálne preberáte, od úrovne vedomostí vašich študentov alebo celkového zamerania vašich vyučovacích hodín. Môžete sa dohodnúť s vašimi kolegami a kolegyňami, na aké dlhé obdobie si toto učivo rozdelíte (aj na viac rokov) a či pracovné zošity budete používať v rôznych ročníkoch.

Štruktúra pracovných zošitov

V každom pracovnom zošite je šesť kapitol, každá na jednej dvojstránke. Kapitoly obsahujú informatívny text a úlohy. Strany 14 a 15 obsahujú dodatkové úlohy. Informácie a úlohy na 16. strane sa zameriavajú na aktivitu triedy alebo na tematické uzatvorenie celého zošita.

Prvé cvičenia na každej strane sú vždy jednoduchšie a menej náročné – odpovede na ne môžu študenti jednoducho vydedukovať z textu alebo z ilustrácií. Posledné cvičenia v každej kapitole sú viac náročnejšie a vyžadujú viac času, pretože študenti pri nich potrebujú niečo vyskúmať alebo vyrobiť.

Doplňujúce informácie

Ak máte záujem preštudovať si viac informácií o dejinách antisemitizmu, môžete siahnuť po rôznych bežne dostupných knihách o dejinách židov a ich kultúry.

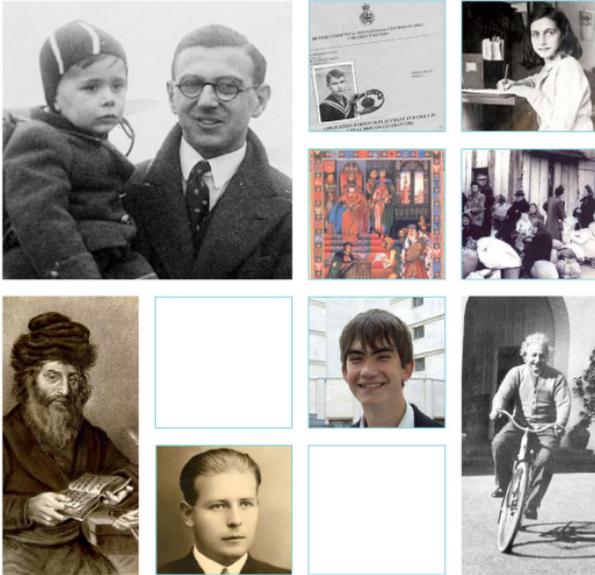
V tejto príručke sa venujeme niektorým podrobnejším informáciám, ktoré môžu byť pre vás užitočné pri vyučovaní o téme antisemitizmu a predsudkov. Nájdete tu aj odpovede na jednotlivé úlohy.

Tipy, ktoré sme uviedli v tejto príručke, vám môžu pomôcť efektívne reagovať na neobjektívne alebo urážlivé poznámky k témam od študentov. Na konci tejto príručky nájdete aj slovníček so základnými pojmami, relevantnými pre tieto pracovné zošity.

Pracovný zošit 1 Antisemitizmus v Európe do roku 1945

Vzdelávacie materiály o histórii židov a antisemitizmu v Európe

Anne Frank House, OSCE/ODIHR

Pracovný zošit 2 Antisemitizmus – nikdy sa nekončiaci zápas?

Vzdelávacie materiály o histórii židov a antisemitizmu v Európe po roku 1945

Anne Frank House, OSCE/ODIHR

Pracovný zošit 3 Predsudky. A čo ty?

Vzdelávacie materiály o diskriminácii, rasizme a antisemitizme

Anne Frank House, OSCE/ODIHR

Úvod

Antisemitizmus má veľmi dlhú históriu a jeho dôsledky sú pre Európu ďalekosiahle, takže táto téma si zaslúži špeciálnu pozornosť aj vo vzdelávaní. Na Slovensku sa tejto problematike venuje zatiaľ len okrajová pozornosť, ktorá sa viacmenej zužuje len holokaust počas Druhej svetovej vojny. Študenti častokrát netušia, akú mal holokaust "predohru" počas dlhých stáročí.

Hoci na Slovensku sa stretávame najmä so skrytými formami antisemitizmu (napríklad ničím nepodložené reči o židovskej nadvláde nad svetom, ktoré sa pravidelne objavujú v internetových diskusiách, alebo nastriekanie hákových krížov na múry židovských cintorínov a podobne), v západnej Európe a inde vo svete sa prejavuje aj otvorený antisemitizmus. Jeho prejavy (napríklad demonštrácie proti Izraelu s výrazne antisemitickými heslami či podpaľovanie synagóg) do veľkej miery závisia od aktuálneho vývoja v izraelsko-palestínskom konflikte.

V dôsledku politickej situácie v Izraeli sa protižidovské poznámky objavujú stále častejšie a sú viac nebezpečnejšie – najmä preto, že oživujú staré protižidovské mýty, ktoré živia nenávisť a neprispievajú ku konštruktívnemu riešeniu a diskusii.

Z úst mnohých dospelých, ale aj mladých ľudí, občas počuť hanlivé pomenovanie "židák" alebo "hnusný žid". Pochopenie týchto poznámok nie je jednoduché a nie každý ich automaticky označí ako antisemitské. Otázkou však zostáva, odkiaľ prichádzajú a aké sú ich dôsledky. Vedia mladí ľudia dosť o holokauste? Vedia, čo znamenala a znamená svastika alebo keltský kríž pre (neo)nacistov? Predsudky voči židom sa prejavujú otvorene alebo skryto? Alebo je súčasťou svetovlády niektorých mladých ľudí aj predstava o židoch usilujúcich sa o uchopenie svetovlády? Skutočnosť je taká, že antisemitské postoje sa nevytrátili, a preto je veľmi dôležité venovať im pozornosť ako samostatnej téme v rámci vyučovania.

Cieľom tohto projektu je, aby mladí ľudia začali chápať protižidovské dianie v 20. storočí v širšom kontexte udalostí a situácií, ktoré sa odohrávali v Európe v minulých storočiach alebo na Blízkom východe až do dnešných dní. Ďalším cieľom je ponúknuť ucelený pohľad na antisemitizmus a predsudky všeobecne, s čím úzko súvisí ten najzákladnejší cieľ: šírenie tolerance v triedach, na školách a v spoločnosti všeobecne.

Balíček vzdelávacích materiálov zameraných na boj proti antisemitizmu a iným formám diskriminácie vznikol v rámci medzinárodného projektu. Viaceré európske krajiny pripravili vlastné adaptácie týchto materiálov. Slovenská verzia pracovných zošitov vznikla v roku 2008 a Ministerstvo školstva Slovenskej republiky ich zaradilo do zoznamu odporúčaných pracovných zošitov pre základné a stredné školy.

Veríme, že sa stanú užitočným nástrojom pri šírení lepšieho porozumenia medzi ľuďmi a tolerance, a že si nájdu svoje pevné miesto na vašich vyučovacích hodinách.

Základné princípy

História židov

Prenasledovanie a perzekúcie sú súčasťou histórie európskych židov. Tomuto aspektu venujeme veľkú pozornosť. Budeme však spomínať aj udalosti a miesta, kde židia mohli v niektorých obdobiach rozvíjať svoj kultúrny a náboženský život, napríklad v Cordobe či Amsterdame. Týmto spôsobom chceme nazerať na mnohorakosť histórie židov, ktorí sú často popisovaní len ako obeť alebo sa pozornosť zameriava len na ich perzekúcie.

Vciťovanie sa do pocitov druhého

Študenti by mali pochopiť relatívnosť histórie. Naším cieľom je, aby študenti spoznali niektoré aspekty židovskej histórie a kultúry praktickým spôsobom. Či už pátraním po synagógach alebo pamätných tabuliach, oboznamovaním sa s náboženstvom, úlohou migrácie v židovských dejinách, pochopením čo znamená "byť menšinou" a "byť diskriminovaný". Veríme, že proti predsudkom možno bojovať nielen vedomosťami, ale najmä príležitosťou "stotožniť sa a pochopiť". Tieto príležitosti nám umožňujú vidieť viacero aspektov ľudskej osobnosti a ponúkajú pohľad na podobnosti a pochopenie odlišností.

Odstraňovanie predsudkov voči židom

Téma predsudkov voči židom je súčasťou vzdelávacích materiálov, hoci len v obmedzenom rozsahu. Predsudky sa však objavujú aj v cvičeniach alebo v menších vysvetľovacích textoch, ktoré napomáhajú odstrániť alebo vyvrátiť predsudky

Predsudky vo všeobecnosti

Históriu antisemitizmu tu používame na vysvetlenie mechanizmu fungovania predsudkov. Zároveň ho dávame do vzťahu s inými formami diskriminácie, napríklad homofóbiou, xenofóbiou či rasizmom. Študenti môžu vidieť, ako fungujú predsudky, ako môžu zasiahnuť do osobného života jednotlivca a spoločnosti a prečo pretrvávajú takú dlhú dobu.

Rozprávanie o osobných skúsenostiach

Počas tvorby tohto projektu sme absolvovali aj diskusie s pedagógmi. Z nich vyplynulo, že učitelia považujú vzdelávacie materiály o antisemitizme za užitočné, pretože študentom poskytujú príležitosť podeliť sa o svoje osobné skúsenosti s antisemitizmom alebo inými formami diskriminácie. O antisemitizme sa tak nehovorí len ako o izolovanej téme, ale v širšom kontexte.

Reflexia a aktivity

Cieľom vzdelávacieho balíčka je rozvoj kritického myslenia mladých ľudí voči samým sebe, ich názorom a ich správaniu. Okrem toho ich podporuje pri rozmyšľaní nad tým, čo oni sami môžu urobiť proti myšlienkam antisemitizmu či predsudkov a ako môžu prispieť k tolerantnejšej atmosfére v ich okolí, napríklad v triede či škole.

Spolupráca

Rozprávanie o sebe a napríklad o diskriminácii, nie je jednoduchá úloha. Študenti i učitelia sa počas takýchto diskusií môžu cítiť nepríjemne alebo ohrozene. Takže vzdelávacie materiály obsahujú aj úlohy na zlepšenie atmosféry. Spoločná práca, výmena skúseností a vedomostí a napokon aj upevnenie celkovej súdržnosti kolektívu sú základnými kameňmi tohto projektu.

1. pracovný zošit:

Antisemitizmus v Európe do roku 1945

Prvý pracovný zošit sa zaoberá stručnou históriou židov v Európe od obdobia začiatku diaspóry až do konca Druhej svetovej vojny. Kľúčovou témou je rozptýlenie židovského obyvateľstva po celom svete – diaspóra. Pomocou príkladov z rôznych období jasne poukazuje na to, že židovská menšina bola na súčasťou európskej spoločnosti, ktorá bola zároveň veľmi zraniteľnou skupinou. Ďalšou veľkou témou prvého pracovného zošita sú predsudky voči židom.

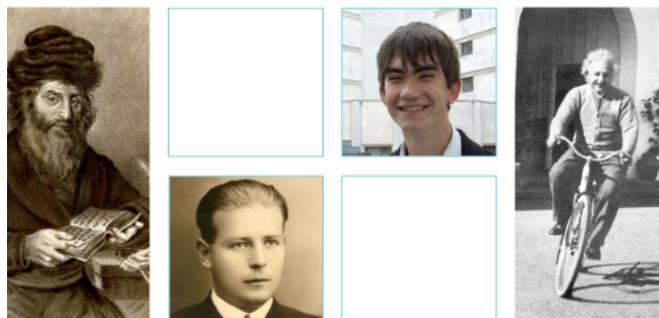
Ciele

1. Študenti sú schopní popísať, čo to znamená „byť židom“.
2. Študenti sú schopní vysvetliť, prečo sú židia rozptýlení po celej Európe a prečo dnes žijú najmä mimo tohto územia.
3. Študenti vedia vymenovať dve príčiny, prečo židovské obyvateľstvo utláčali a vyhánali z jednotlivých krajín.
4. Študenti vedia vlastnými slovami vysvetliť pojem „menšina“ a ilustrovať ho na príklade zo súčasnosti.
5. Študenti vedia aspoň na dvoch príkladoch ukázať, že postavenie židov sa líšilo v rôznych obdobiach a na rôznych miestach.
6. Študenti vedia vymenovať dva príklady historicky trvalých predsudkov voči židom.
7. Študenti vedia popísať históriu predsudkov voči židom v širšom kontexte a objasniť, prečo sú neoprávnené.
8. Študenti vedia nájsť stopy židovskej histórie v mieste ich bydliska.
9. Študenti vedia vlastnými slovami vysvetliť, čo znamená pojem antisemitizmus.
10. Študenti vedia vysvetliť, čo symbolizuje vyhladzovací tábor Auschwitz-Birkenau.

Pracovný zošit 1 Antisemitizmus v Európe do roku 1945

Vzdelávacie materiály o histórii židov a antisemitizmu v Európe

Anne Frank House, OSCE/ODIHR

Kľúčové pojmy

Antisemitizmus
Diaspóra
Emancipácia
Cech
Geto
Holokaust
Judaizmus
Menšina
Pogrom
Rasizmus
Obetný baránok
Synagóga
Tóra
Sionizmus

Kapitola 1

Židovské?

Vymedzenie pojmov

Spýtajte sa študentov, čo ich ako prvé napadne pri pojme "žid" alebo "židovské". Zapište si tieto asociácie ako kľúčové slová na tabuľu a roztriedte ich do kategórií – napríklad kultúra, náboženstvo alebo história. Pokiaľ je to možné, urobte prepojenia medzi faktami, názormi a predsudkami.

Úloha: Tvoja vizitka

Cieľom uverejnenia vizitiek Ester a Igora je to, aby študenti premýšľali o tom, že židovstvo môžu ľudia prežívať rôznymi spôsobmi a že identita sa skladá z rôznych zložiek. Náboženská viera nie je vždy tým najdôležitejším aspektom identity človeka. Keď si študenti vyplnia vlastnú vizitku, môžete zosumarizovať, aké náboženstvá sa v nich objavili a čo považujú študenti za dôležité vo svojom živote. Môžete to zapísať na tabuľu alebo na samostatný papier. Takisto môžete uviesť aj svoj vlastný príklad – vlastnú vizitku.

Tip: Domáca úloha

Zadajte študentom na domácu úlohu, aby sa opýtali svojich rodičov, odkiaľ pochádzajú ich rodičia a príbuzní. Pochádzajú z jedného regiónu alebo nie? Aké boli dôvody ich presťahovania sa inde, a podobne? Študenti by mali spoznať príbeh svojej rodiny prostredníctvom rozprávania rodinných príslušníkov.

Poznámka

V textoch o dejinách a kultúre židov sa v pojme žid častokrát používa veľké i malé písmeno Ž/ž. Obe formy sú gramaticky i vecne správne. Veľké písmeno "Ž" sa používa najmä v prípadoch, keď hovoríme o etnickej skupine (Židia) a malé písmeno "ž" ak hovoríme o náboženskej skupine. Pri adaptácii textov pracovných zošitov sme sa rozhodli používať verziu s malým písmenom "židia".

Úloha 1: Kto rozhoduje o tom, kým sme?

Nemecký fyzik Albert Einstein hovorí o tom, čo znamená patriť k menšine a ako vníma menšinu majorita. Austrálska herečka Nicol Kidman sa zamýšľa nad aspektami, ktoré ovplyvňujú vnímanie ľudí, keď sa vyjadrujú o druhých ľuďoch. Citát írskeho speváka Bona Voxa je o potrebe tolerancie a rešpektovania inakosti.

Úloha 2: Vaši starí rodičia

Táto úloha slúži na vybudovanie premostenia s témou na stranách 4-5: núti k zamysleniu o úlohe migrácie v histórii židovských rodín.

- Na tabuľu nakreslite mapu územia, ktoré je relevantné pre vašu triedu - napríklad mapa sveta, Európy či Slovenska. Zakreslite do nej miesta, odkiaľ pochádzajú starí rodičia študentov. Potom sa môžete v krátkosti zamyslieť nad nasledujúcimi témami: čo to znamená, ak sme my alebo naši starí rodičia vyrastali na inom mieste? Ak je to potrebné, choďte do hlbšej minulosti. Čo opúšťame a čo si berieme so sebou napríklad pri sťahovaní?
- Výhody: viacjazyčnosť; zaujímavé miesto kam ísť na prázdniny; rôzne kultúry v jednej rodine...
Nevýhody: smútok za domovom; prerušenie alebo oslabenie väzieb s ostatnými príbuznými...
- Ľudia opúšťajú svoje krajiny z rôznych dôvodov, napríklad: hľadanie nového zamestnania; útek pred prenasledovaním; odchod za rodinou do zahraničia; dobrodružstvo...

Kapitola 2

Prečo sú židia rozptýlení po celom svete?

Diaspóra

Diaspóra židovského obyvateľstva sa začala v 6.storočí pred občianskym letopočtom, v období tzv. Babylonskeho zajatia, keď Babylončania zničili Chrám v Jeruzaleme. Väčšie skupiny židov sa dostali do Babylónie či Egypta a neskôr aj na územie Rímskej ríše.

V roku 70 o.l. Chrám v Jeruzaleme zničili Rimania. Niektorí židia sa sem po roku 70 o. l. vrátili naspäť, ale mnohí sa rozprchli na iné územia.

Poznámka

V tejto príručke sa stretnete s označením "občiansky letopočet" (o.l.) namiesto označení "pred Kristom/ po Kristovi" alebo "pred našim letopočtom/ nášho letopočtu". Keďže židia neuznávajú kresťanské tradície, rozhodli sme sa v tom prípade použiť označenie "občiansky letopočet", ktoré používajú niektorí autori o židovských dejinách a kultúre.

Tip: Diaspóra

Pri vysvetľovaní pojmu "diaspóra" si môžete pomôcť uvedením príkladov z nežidovského prostredia. Napríklad diaspóra afrických obyvateľov, ktorí boli v rámci obchodu s otrokmi presunutí do Ameriky.

Trochu iným príkladom môžu byť enklávy slovenského obyvateľstva v Amerike, Austrálii alebo v Rumunsku – vysťahovalectvo, emigrácia z hospodárskych alebo politických príčin.

Obvinenia

Obvinenia namierené voči židom, že zabil Ježiša Krista vyústili počas mnohých storočí do prenasledovania židov kresťanmi. Často sa však zabúda, že kresťanstvo bolo spočiatku židovskou sektou. Až v neskoršom období sa z neho stala nežidovská cirkev a významnú úlohu pri jeho transformácii na cirkev pre nežidov zohrali práve tieto obvinenia.

Cordoba

Židovské osídlenie v stredovekej Európe je v pracovnom zošite popísané len veľmi stručne. V Španielsku žila pomerne početná židovská komunita. Španielsko bolo v stredovekom období zložené z menších kalifátov a kráľovstiev – každé s vlastnými zákonmi a pravidlami. Takže vzťahy medzi židmi, kresťanmi, moslimami a ďalšími, sa tam mohli na jednotlivých územiach odlišovať. Éra vlády moslimských Arabov (Maurov) v Španielsku, ktorí boli relatívne tolerantní voči židovskému obyvateľstvu, sa vo všeobecnosti hodnotí pozitívne. Architektonický štýl niektorých židovských synagóg, ktoré sa vybudovali v 19. – 20. storočí, nesú znaky orientálneho maurského slohu. Na Slovensku je to napríklad synagóga v Malackách, Vrbovom, Prešove; v Európe napríklad synagóga Berlína či Budapešti.

Maimonides

Maimonides bol významným židovským filozofom. Bol veľmi vzdelaný. Najviac ho ovplyvnilo dielo gréckeho filozofa Aristotela, ktoré prečítal v arabčine.

Toto je jeden z Maimonidesových filozofických citátov: *“Každá ľudská bytosť dostala slobodu konať. Môže si slobodne vybrať byť pokrytcom alebo byť človekom bez poškvrny. Taktiež môže slobodne nasledovať cestu zla alebo hriechu.”* Ďalším z jeho dodnes známych výrokov je odporúčanie, že: *“Ľudia by nemali pokračovať v jedení, pokiaľ už majú úplne plný žalúdok.”*

Pri fotografii Maimonidesovej sochy môžete spomenúť ďalšiu významnú osobnosť stredovekej filozofie, ktorá má tiež svoj pomník v Cordobe. Averroes (Ibn Rušd, 1126 – 1198) bol vynikajúci španielsko-arabský filozof, lekár, právnik a matematik. Preslávil sa prekladmi a komentármi Aristotelovho diela. Podobne ako Maimonides, odišiel zo Španielska do Maroka v období, keď sa moslimovia v Cordobe začali správať k iným náboženstvám menej tolerantne.

Inkvizícia

Úloha inkvizície je v texte spomenutá len stručne. Inkvizícia sa v Španielsku nezodpovedala pápežovi, ale samotným panovníkom - Ferdinandovi Aragónskemu a Izabele Kastílskej. Inkvizícia

nebola zameraná len proti židom, ale proti všetkým, ktorí nezodpovedali predstavám katolíckej cirkvi. V období neskorého stredoveku konvertovalo mnoho židov na katolícku vieru – častokrát pod nátlakom. Týmto novým kresťanom vrchnosť častokrát nedôverovala a obávala sa, že neprijali kresťanstvo z vlastného presvedčenia, ale len zo zisťných dôvodov. Inkvizícia ich podriaďovala pravidelným prísnyim vypočúvaniam. Tí, ktorí odmietli konvertovať na kresťanstvo, riskovali smrť na hranici. Keďže na nových kresťanov sa hľadelo s nedôverou aj v susednom Portugalsku, mnohí odišli do iných krajín. Napríklad do Holandska.

Migrácia

Migrácia je súčasťou židovskej histórie. Nebola to však vždy nútená migrácia z politických dôvodov. Jedným z dôležitých faktorov bolo aj obchodovanie - židia boli uznávanými obchodníkmi, ale postupne prevážili negatívne postoje voči nim (z rôznych dôvodov, bližšie v kapitole 4). V Európe žili židia najmä vo vlastných židovských komunitách – okrem iného aj z náboženských dôvodov: najmenej desať mužov starších ako trináť rokov sa musí zísť v synagóge na to, aby sa mohla začať modlitba.

Tip: Jeruzalem

Je veľmi užitočné upozorniť študentov na to, že Jeruzalem je stále veľmi dôležitým miestom pre vyznávačov rôznych náboženstiev: kresťanov, židov i moslimov. V tomto meste môžeme nájsť mešitu, Múr nárekov a mnohé kresťanské kostoly. Pri vyhľadávaní môžete použiť napríklad internetovú službu Google Earth. Vyzvite študentov, aby vo svojom okolí vyhľadali synagógu, kostol, prípadne mešitu.

Poznámka

Na Slovensku nestojí ani jedna mešita. Nachádza sa tu niekoľko modlitební pre moslimov, viacmenej neoficiálnych. Počas obdobia Rakúsko-uhorskej monarchie stála jedna mešita v blízkosti domu Sv. Martina a neologickej židovskej synagógy v Bratislave.

Úloha 1: Cordoba v období rokov 711 – 1100

Například: rozkvet kultúry, jazykov, vedy a miest (paláce, osvetlené ulice, vodovody, verejné kúpele); tolerantná atmosféra voči rôznym náboženstvám

Úloha 2: Nepresné čísla

- Pri zbieraní presnejších údajov o počte židovského obyvateľstva, môžu zohrávať svoju úlohu jednotlivé faktory, napríklad:
 - rozptýlenosť židovského obyvateľstva v rôznych krajinách sveta;
 - kritériá pri sčítaniach ľudu sú rôzne: židia môžu byť v súčasnosti chápaní ako etnikum (prevažne Židia žijúci v štáte Izrael) alebo ako náboženská skupina (židia);

- asimilácia židovského obyvateľstva a oslabovanie tradičného židovského života;

- b. V literatúre sa v súčasnosti uvádzajú rôzne údaje. Najčastejší údaj je okolo 3 000 ľudí a toto číslo postupne klesá – nositeľom židovstva je najmä staršia generácia. Podľa oficiálnych výsledkov posledného sčítania ľudu z roku 2001 sa k členom židovských náboženských obcí prihlásilo 2 310 ľudí a k židovskej národnosti 218 ľudí.
- c. Podľa posledného sčítania ľudu z roku 2001 žije na Slovensku 4 492 315 kresťanov; 697 308 ľudí bez vyznania a 6 294 ľudí, vyznávajúcich iné náboženstvá.
(zdroj: <http://sodb.infostat.sk/sodb/slovak/2001/format.htm>)

Úloha 3: Diaspóra

- a. Slovo diaspóra je gréckeho pôvodu a znamená roztýlenie veľkého množstva ľudí, členov istého celku (národa alebo náboženstva) v cudzom prostredí v rôznych častiach sveta. Najčastejšie sa používa v súvislosti so židovským obyvateľstvom.
- b. Severná Amerika, Izrael

Kapitola 3

Útek pred prenasledovaním

Križiaci a mor

Križiaci a čierny mor patria k temným stránkam stredovekej židovskej histórie. Židia, ktorí žili pozdĺž riek strednej Európy, napríklad v Prahe, Troyes, Wormse či Speyeri, boli vystavení útokom či zabíjaniu.

V období neskorého stredoveku židov vyhánali z rôznych krajín či miest. Napríklad v roku 1290 boli židia vyhnaní z Anglicka, v roku 1306 z Francúzska. V 16. storočí nesmeli židia vstúpiť takmer do žiadneho mesta v Nemecku.

Antijudaizmus

Antijudaizmus je súhrnný pojem, ktorý označuje nenávisť kresťanov voči židom v stredoveku a začiatkom novoveku. Nenávisť vyplývala z odmietania židovského náboženstva kresťanmi.

Antijudaizmus je preto presnejším označením pre protižidovskú nenávisť až do obdobia zrodu moderného antisemitizmu v 19. storočí, založeného na rasových teóriách.

Lateránsky koncil

V roku 1215 sa uskutočnil koncil v Lateráne, na ktorom židom zakázali pracovať s pôdou, nariadili im bývať v getách, zakázali im udržiavať kontakty s kresťanským obyvateľstvom a zaviedli povinnosť nosiť židovské označenie na odev. Povolili im však venovať sa požíčianiu peňazí na úrok, čo bola v tom čase práca nevhodná pre dobrého kresťana.

Identifikačné značky

Židia museli počas obdobia stredoveku nosiť špeciálne označenie na odev – napríklad žltú hviezdu, červený krúžok, špicatý klobúk alebo zvláštnu zásteru. Tento zvyk bol rozšírený aj v arabských krajinách. Tento fakt môžete prepojiť s povinnosťou nosiť žltú, tzv. Dávidovu hviezdu, počas Druhej svetovej vojny v niektorých krajinách.

Úloha 1: Osobitné postavenie židov

- a. Život v getách; označenie na odev; zamestnanie – peňažníctvo; ochrana od panovníka...
- b. Židovský muž stojí na obrázku vľavo, na hlave má špicatý klobúk, je zarastený – má dlhú bradu a bokombrady...
- c. Aby boli jasne odlišiteľní od väčšinového – kresťanského obyvateľstva, s ktorým nesmeli byť v kontakte.

Úloha 2: Obetný baránok

O pojme "obetný baránok" je vhodné hovoriť v súvislosti s témou čierneho moru. Stredoveká spoločnosť si nevedela racionálne vysvetliť príčinu tejto pohromy, obvinila židov zo šírenia moru. Židia sa stali sa obetnými baránkami tejto lži. Z niektorých krajín ich vyhnali a niekde ich upaľovali na hraniciach.

- a. Obetný baránok znamená, že jednotlivec alebo nejaká skupina je neprávom obvinená z niečoho negatívneho, čo neurobila.
- b. Napríklad imigranti, ktorých ľudia obviňujú z toho, že berú prácu domácomu obyvateľstvu, spôsobujú zvýšenie kriminality alebo nedostatok bytov.
- c. Napríklad preto, že sa nemôžu alebo nevedia účinne brániť voči rôznym nepravdivým obvineniam.

Kapitola 4

Putovanie na sever

Cechy a peniaze

Mnoho predsudkov voči židom sa opakuje stále dokola. V tejto časti vzdelávacích zošitov nebudeme hovoriť o všetkých, ale zameriame sa na jeden z najdôležitejších. Môžete so študentami diskutovať o jednom z najväčších stereotypov o židoch: Židia sú bohatí a túžia len po peniazoch.

Na tomto mieste je však veľmi dobré študentom zdôrazniť, že práca s peniazmi bola pre židov v stredovekej Európe akýmsi východiskom, keďže nesmeli vstupovať do cechov a nesmeli pracovať s pôdou. Kresťania sa práci s peniazmi nesmeli venovať a židia pri nej mohli využiť svoje obchodnícke znalosti

Amsterdam

V roku 1700 bol Amsterdam sídlom jednej z najväčších židovských komunit v západnej Európe (10 000 židovských obyvateľov). Úplne nezvyčajné však bolo, že v tomto meste nebolo žiadne geto. Židia tam žili pomerne slobodne. Na tomto mieste môžete študentov upozorniť na vplyv židovského obyvateľstva na stravovanie (napríklad zelenina nakladaná v octe alebo princípy kôšer stravy, ktoré sa dnes považujú za stravovacieho hľadiska za veľmi prospešné) alebo na jazyk. Niektoré slová prešli z jidiš jazyka aj do slovenčiny (mešuge, sobota, aleluja, jubileum...).

Geto

Dnes sa pojem geto často používa napríklad v súvislosti s chudobnými časťami miest v Spojených štátoch amerických, ktoré sú obývané najmä obyvateľstvom tmavej pleti. Pôvodne sa tento termín spájal len s vyčlenenými štvrtami miest, v ktorých museli židia bývať. Getá boli značne preplnené, keďže sa nerozširovali a ľudia tam žili vo veľkej chudobe. Pojem "geto" sa prvýkrát objavuje až v roku 1516 v Benátkach - hoci židia bývali vo vyčlenených štvrtiach miest už oveľa skôr.

V židovských getách žili ľudia izolovane od väčšinouj spoločnosti, čo spôsobovalo ešte väčšie uzatvorenie sa voči okolitému svetu a upevnenie tradičného spôsobu života, ktorý bol pre kresťanov nepochopiteľný.

Getá sa začali rušiť v období osvieteného absolutizmu a počas revolúcií v 19. storočí. Posledné geto bolo zrušené v Ríme v roku 1870. Getá obnovili nacisti v obsadených krajinách počas Druhej svetovej vojny ako miesta núteného pobytu

židov, odkiaľ ich mali neskôr deportovať do nacistických vyhladzovacích táborov.

Úloha 1: Predsudky

- Židia sú bohatí.
- V stredoveku smeli židia narábať s peniazmi, kým kresťania to mali zakázané - práca s peniazmi bola nehodná dobrého kresťana. Neskôr, keď aj kresťania prenikli do tejto sféry, snažili sa zdiskreditovať svoju konkurenciu – židovských bankárov.
- Pretože vykresľuje nepravdivé tvrdenie, že jedine židia sú bohatí (najbohatší), a že "sedia" na peniazoch. Bohatými však vždy boli a sú aj príslušníci iných skupín (kresťania a podobne).

Úloha 2: Vo vašom susedstve

Pri tejto úlohe si môžete pomôcť rôznymi webovými stránkami inštitúcií, ktoré sa zaoberajú problematikou židovskej kultúry. Napríklad www.slovak-jewish-heritage.org alebo www.centropa.org.

Tip: Symboly

Na náhrobkoch alebo v synagógach sa môžete stretnúť napríklad s nasledovnými symbolmi:

Hviezda Dávidova: Emblém judaizmu.

Menora: Sedemramenný svietnik - symbol Božej prítomnosti v jeruzalemskom Chráme.

Mojžišove dosky: Morálny zákon – Desatoro.

Žehnajúce ruka kňaza (Kohena), zdvihnuté ruky: Na náhrobku znamenajú, že je tam pochovaný Kohen (kňaz).

Konvica na mise: Symbol tzv. levitov – chrámových pomocníkov, ktorí vylievali vodu z konvice na ruky kňazov v čase existencie Chrámu.

Korunka: Symbol Tóry, kňazstva a kráľovskej moci.

Hrozno: Predstavuje Božie kráľovstvo, Izrael a dvanásť Jákobových kmeňov. Je znakom budúceho sveta a spasenia.

Palma: Znak životaschopnosti a plodnosti, obnovy sveta a života. Môže symbolizovať aj jeruzalemský Chrám a jeho slávu.

Obriezková súprava: Naznačuje, že na tomto mieste je pochovaný mohel – ten, kto vykonáva obriezku.

Lev: Symbol kráľovskej moci.

Ryba: Naznačuje meno človeka, ktoré je odvodené od ryby (Fischer, Fischel, Karpeles).

Jeleň: Symbolizuje milenca zo Šalamúnovej Piesne Piesní. Jelenček, znak krásy, duša bežiaci v ústrety k Bohu.

Symboly naznačujúce povolanie: Krajčírsko nožnice, lekárska pinzeta, kniha.

Kapitola 5

Boj za rovnoprávnosť

Antisemitizmus

Pôvod slova "antisemitizmus" sa nedá vysvetliť pár slovami. V zásade je založený na rasových teóriách, ktoré vznikli v 19. storočí. Semitmi sú však nielen židia, ale aj Arabi. Avšak tento pojem sa používa výlučne v spojení s protižidovskými postojmi. K tejto téme sa vrátíme v 2. a 3. pracovnom zošite.

Portréty

Táto kapitola obsahuje portréty a stručné zmienky o známych ľuďoch židovského pôvodu: Albert Einstein, Levi Strauss, Theodor Herzl, Imro Weiner-Kráľ. Študenti si môžu vyhľadať viac informácií aspoň o jednej z týchto osobností.

Sionizmus

Pojem "sionizmus" síce odkazuje na popisku k fotografii Theodora Herzla, ale bližšie sa ním budeme zaoberať v 2. pracovnom zošite. Pre Herzla, ktorý nebol nábožensky založený, bol antisemitizmus dôvodom na založenie samostatného židovského štátu. Pre mnohých sionistov však boli veľmi dôležité aj náboženské dôvody – myšlienka návratu izraelského ľudu na horu Sion (podľa biblickej tradície je to miesto uzatvorenia Starej zmluvy).

Protokoly

K téme Protokolov sa vrátíme v 2. pracovnom zošite (kapitola 5 "Kde sa končí kritizovanie a začína antisemitizmus?"), kde sa budeme venovať vplyvu "Protokolov sionských mudrcov" na územie mimo Európy. Tento pamflet sa objavil v Rusku na začiatku 20. storočia, kde boli židia vystavení veľkej diskriminácii a perzekúciám. V rokoch 1881 a 1882 prebehli na Ukrajine a v Rusku obrovské pogromy voči židom. Mnohí z nich preto utiekli do iných krajín. Pogromy však pravidelne pokračovali aj po tomto období, napríklad po Prvej svetovej vojne.

Úloha 1: Rovnoprávnosť

- Schválenie Tolerančného patentu (1781); Veľká francúzska revolúcia (1789) – myšlienky slobody a rovnosti; prístup do cechov, na univerzity; otváranie brán giet; zrovnoprávnenie zákonom z roku 1895 v Uhorsku...
- Napríklad v období Dreyfusovej aféry niektorí intelektuáli otvorene nesúhlasili s prejavmi antisemitizmu.

Upozornite študentov aj na druhú stránku zrovnoprávňovania sa židov s majoritným obyvateľstvom. Vďaka rušeniu giet sa napríklad oslaboval tradičný náboženský a každodenný život židovského obyvateľstva a svoje pozície si upevňoval aj tzv. liberálny prúd judaizmu, ktorý sa snažil o zladenie nárokov tradičného judaizmu s nárokmi modernej doby voči tradičnému, ortodoxnému prúdu. Proces zrovnoprávňovania mohol v konečnom dôsledku viesť aj k asimilácii časti židovského obyvateľstva s kresťanským obyvateľstvom.

Úloha 2: Protokoly sionských mudrcov

- Pavúk s ľudskou tvárou, ktorá má predstavovať tvár židovského muža. Vo svojich chápadlách drží zemeguľu.
- Že židia sú nebezpeční pre celý svet.
- Pretože nepravdivo obviňuje židov, že sa snažia o ovládnutie sveta a podnecujú nenávisť.

Táto úloha by mala vyústiť do diskusie o údajnej židovskej svetovláde. V tomto kontexte sa napríklad často spájajú židia so Spojenými štátmi americkými. Niektorí mladí ľudia sú naladení silne protiamericky, čo môže úzko súvisieť s protizápadnými a protižidovskými postojmi. Niektoré teórie živia myšlienku, že za útokmi na Svetové obchodné centrum a Pentagon z 11. septembra 2001, nestojí Al-Káida, ale tajné služby USA a Izraela. Neodporúčame vstupovať do diskusie so študentami o týchto teóriách. Vhodnejšie je opýtať sa ich, odkiaľ čerpajú informácie o tejto téme, alebo prečo sa tieto teórie vyskytujú a zároveň je potrebné im pripomínať históriu o klamstve, že židia sa snažia o svetovládu.

Kapitola 6

Holokaust

Ak ste už o holokauste so študentami hovorili, nájdete tu stručné zhrnutie tejto časti histórie. Pre študentov, ktorí túto tému ešte v škole nepreberali, môže byť táto kapitola prvým krokom. V tom prípade je však potrebné venovať špeciálnu pozornosť holokaustu, ktorý bol najhorším možným prejavom protižidovských prejavov, na ďalších hodinách dejepisu.

Milióny obetí

Text na strane 12 poukazuje okrem iného aj na fakt, že milióny židovských obetí nezahynuli len v nemeckých koncentračných a vyhladzovacích táboroch v obsadenom Poľsku, ale aj na iných územiach – najmä v Sovietskom zväze. Dialo sa

tak už pred známou konferenciou vo Wansee o tzv. konečnom riešení židovskej otázky, ktorá sa konala v januári 1942.

Úloha 1: Holokaust alebo šoa?

Študenti majú zdôvodniť svoj výber. Oba pojmy označujú masové vyvražďovanie židov počas Druhej svetovej vojny. Kým pojem "holokaust" sa používa najmä v nežidovskom prostredí, židia uprednostňujú pojem "šoa".

Úloha 2:

Táto úloha dáva dôraz na prezentovanie názorov študentov – najmä na postoje väčšinovej, nežidovskej spoločnosti voči nacistickým okupantom a voči obetiam, ktoré režim prenasledoval.

- Napríklad obavy z potrestania, strach zo straty zamestnania, túžba po peniazoch...
- Napríklad z nezištných dôvodov a súcitu, alebo zo zištných dôvodov (za peniaze)
- Nezúčastnene pozerať sa na nepravosti páchané na ľuďoch v okolí. Obava pridať sa na stranu páchatelov alebo obetí.

Úlohy

Cieľom úloh na strane 14 je tematické uzatvorenie 1. pracovného zošita a zopakovanie si obsahu. Odpovede na otázky v prvej úlohe môžu študenti nájsť v predchádzajúcich kapitolách. Slová, ktoré sú použité v druhej úlohe, sa nenachádzajú vždy v kapitolách a pre študentov môžu byť úplne nové. Ich význam môžete nájsť v slovníku, ktorý sa nachádza na konci tejto príručky.

Anna Franková

Citát z Denníka Anny Frankovej popisuje priebeh deportácií. V júli 1942 sa Anna spolu so svojou rodinou a rodinnými priateľmi začala ukrývať pred prenasledovaním. V októbri toho istého roka si zapísala do denníka, že v anglickom rozhlasovom vysielaní počula správu o splynovaní ľudí. To znamená, že informácie o spôsobe zabíjania ľudí v nemeckých táboroch boli známe už v roku 1942.

Úloha 1: Európski židia

- ...Rimania dobyli Jeruzalem a podmanili si toto územie na viac ako sto rokov.
- ...Cordoba; v roku 1100; moslimskí panovníci postupne prestali byť tolerantní voči iným náboženstvám

- ...križiackych vojen a obdobia čierneho moru; Poľsko-litovskej únie
- ...udeľovaním rovnakých práv pre aké mali nežidia, možnosťou navštevovať univerzity, vstupovať do cechov; oslabenie tradičného židovského náboženského a každodenného života.
- ...zo zavraždenia ruského cára Alexandra II. boli obvinení židia a cárovi ľudia začali organizovať kruté pogromy; do USA
- ...v USA a v Palestíne (v roku 1948 vznikol štát Izrael)

Nicholas Winton

Príbeh Nicholasa Wintona je posolstvom o pozitívnych hodnotách – o dobre, odvahe a ľudskej statočnosti, ktoré pomohli zachrániť život takmer 700 deťom z územia bývalého Československa.

Tip: Dokumentárny film

V roku 2002 natočil režisér Matej Mináč dokument "Sila ľudskosti" o tomto výnimočnom mužovi. Tento film môže byť veľmi vhodným námetom na diskusiu o ľudskej statočnosti a potrebe tolerancie.

2. pracovný zošit:

Antisemitizmus – nikdy sa nekončiaci zápas?

Úvodná kapitola druhého pracovného zošita sa zaoberá dopadmi holokaustu na povojnové obdobie a skúma súčasné antisemitské postoje – vrátane tých, ktoré popierajú holokaust. Stručne sa zaoberá aj otázkou neonacizmu a vplyvom izraelsko-palestínskeho konfliktu na antisemitizmus v Európe. Cieľom úloh je, aby študenti vedeli rozpoznať antisemitské vyhlásenia alebo predstavy. Pozornosť študentov by sa mala obrátiť aj na niektoré “pozitívne” dôsledky holokaustu – napríklad na prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

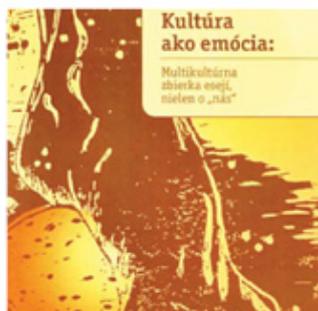
Ciele

1. Študenti vedia uviesť dva príklady, ktoré ilustrujú, že antisemitizmus je starý fenomén.
2. Študenti vedia popísať, akým dilemám museli čeliť ľudia, ktorí prežili holokaust a ako prijala ich návrat domov okolitá spoločnosť.
3. Študenti vedia popísať prepojenosť medzi holokaustom a Všeobecnou deklaráciou ľudských práv.
4. Študenti vedia identifikovať niektoré neonacistické symboly.
5. Študenti sú schopní vyjadriť odmietavé stanovisko k neonacizmu a popieraniu holokaustu.
6. Študenti vedia popísať jednu podobnosť a jednu rozdielnosť medzi holokaustom a inými genocídami.
7. Študenti vedia popísať dvoma vetami, čo znamená sionizmus. Vety by mali obsahovať slová “19.storočie” a “antisemitizmus”.
8. Študenti vedia vysvetliť, prečo je rok 1948 dôležitý pre dejiny Blízkeho východu.
9. Študenti vedia vysvetliť, kedy je kritizovanie Izraela oprávnené a kedy je už prejavom antisemitizmu.
10. Študenti sú schopní vysvetliť, že konflikt medzi Izraelom a Palestínou je v zásade konfliktom o územie.

Pracovný zošit 2 Antisemitizmus – nikdy sa nekončiaci zápas?

Vzdelávacie materiály o histórii Židov a antisemitizmu v Európe po roku 1945

Anne Frank House, OSCE/ODIHR

Kľúčové pojmy

Antisemitizmus
Genocída
Holokaust
Medzinárodný trestný súd
Izrael
Neonacizmus
Palestína
Všeobecná deklarácia ľudských práv
Sionizmus

V prípade, že ste nepracovali s prvým pracovným zošitom a chcete sa venovať téme antisemitizmu vo vašej triede, odporúčame vám pozrieť si základ tejto témy v prvom pracovnom zošite. Ide najmä o témy, ktoré prinášajú bližší pohľad na to, čo to znamená “byť židovského pôvodu”:

- Židovské? (identita, migrácia; kapitola 1, vrátane úloh)
- Putovanie na sever (budovy a miesta spojené so židovskou kultúrou; kapitola 4, úloha 2)

Kapitola 1

Po holokauste. Zostať alebo odísť?

Dvaja ľudia, ktorí prežili holokaust, hovoria o svojich skúsenostiach, ktoré zažili po návrate domov. Kým pani Hrabovecká prežila niekoľko rokov v koncentračnom tábore Auschwitz, pán Fischer sa ako dieťa schovával na území Slovenska. Obaja hovoria o tom, ako ich po vojne prijalo okolie a prečo sa rozhodli zostať na Slovensku alebo odísť do Izraela.

Auschwitz

Tábor Auschwitz-Birkenau oslobodila sovietska armáda 27. januára 1945. OSN rozhodla, že tento deň bude Pamätným dňom holokaustu na celom svete.

Fotografia detí v tábore Auschwitz

Po príchode do tohto tábora mali deti len veľmi malú šancu na prežitie. Táto fotografia vznikla pár dní po oslobodení tábora Auschwitz-Birkenau sovietskou armádou.

Úloha 1: Židovské

Cieľom tejto úlohy je, aby študenti premýšľali o identite, ktorej súčasťou môže byť aj to, ako nás vnímajú druhí ľudia (pozrite aj 1.zošit, strana 3 “Kto rozhoduje o tom, kým sme?”).

Slová niektorých preživších svedčia o tom, že sa začali cítiť odlišne od ostatných vtedy, keď sa nacisti alebo ľudáci (a následne aj ich sympatizanti v radoch verejnosti) začali k nim správať negatívne – a to len preto, že boli židovského pôvodu.

Úloha 2: Po vojne

- zostať: väzby na rodinných príslušníkoch; pocit zodpovednosti voči iným obetiam a svojim potomkom;
odísť: ťažké spomienky; strata rodiny; povojnový antisemitizmus; založenie štátu Izrael;
- rôznorodo – kladne (s radosťou nad ich návratom) i negatívne (antisemitské výroky, nechota vrátiť majetok pôvodným majiteľom a podobne).
- O tom, že antisemitizmus nezmizol s ukončením Druhej svetovej vojny a holokaustu.

Kapitola 2

“Nikdy viac”

Súd s Eichmannom bol dovtedy nevídaným procesom a veľmi ovplyvnil vnímanie Druhej svetovej vojny a holokaustu. Začalo sa venovať viac pozornosti tomu, čo presne sa dialo so židmi počas ich perzekvovania a hľadali sa odpovede na otázky, ako sa to všetko mohlo stať. Bola to doslova prelomová udalosť.

Táto kapitola zdôrazňuje skutočnosť, že vznik Organizácie spojených národov, medzinárodných súdnych tribunálov a prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv súviseli s úsilím, ktoré malo zabrániť opakovaniu vojen.

Tip – Eichmann

Predtým než sa začnete so študentami rozprávať o súde s Eichmannom, môžete ich oboznámiť s tým, ako najprv unikol pred spravodlivosťou: Niekoľko rokov sa ukrýval v Nemecku a potom utiekol do Argentíny, kde žil pod falošným menom Ricardo Klement desať rokov. Izraelská tajná služba Mosad ho v roku 1960 tajne uniesla z Buenos Aires a dostala ho pred súd v Jeruzaleme.

Poznámka: V Argentíne sa zdržiaval aj takisto hľadaný Josef Mengele (známy ako “Anjel smrti”), ktorého sa však nikdy nepodarilo zatknúť.

Úloha 1: Všeobecná deklarácia

- Vznik Deklarácie bol motivovaný snahou spísať a zachytiť ľudské práva, ktoré sa nemajú porušovať. Pred obdobím holokaustu takýto dokument neexistoval.
- Že je platná kdekoľvek na svete a pre všetkých ľudí.

Úloha 2: Ľudské práva

Pri tejto úlohe môžete využiť nasledovné stránky: www.un.org, www.amnesty.sk, www.snslp.sk.

Úloha 3: Medzinárodný súd

Nie, pretože genocídy sa vyskytovali aj po holokauste. Napríklad v Kambodži, Rwande, počas občianskej vojny v bývalej Juhoslávii, v sudánskom Darfúre a inde.

Áno, pretože práve existencia tribunálov môže odradiť agresorov a ich sympatizantov od riešenia formou genocídy.

Kapitola 3

Kam až siaha sloboda slova?

Táto kapitola sa na jednej strane venuje obnove židovskej kultúry a na druhej strane zase starým a novým protižidovským mýtom, ktoré zohrávajú úlohu v dnešných extrémne pravicových skupinách.

Tip: Ingo Hasselbach

Pri úlohe s témou príbehu Inga Hasselbacha, sa môžete študentov opýtať, či podobné neonacistické skupiny existujú aj na Slovensku. Čo si o nich myslia? Sú nebezpečné alebo nie? A čo si myslia o úlohe internetu pri šírení ich myšlienok? Majte však na pamäti, že študenti môžu poznať niekoho, kto patrí do tejto skupiny, alebo môžu do tejto skupiny sami patriť.

Ingo Hasselbach sa napokon odsťahoval z Nemecka a žije inkognito vo Švédsku. Svoje skúsenosti popísal v knihe "Pitiless. The testimony of a former neo-Nazi" (Antwerp: Icarus, 1997).

Tip: Nemaj trému z extrému

Pri téme neonacizmu si môžete napríklad pomôcť príručkou "Nemaj trému z extrému", ktorú vydala Nadácia otvorenej spoločnosti.

Užitočné informácie k tejto téme nájdete aj na stránke organizácie Ľudia proti rasizmu www.rasizmus.sk.

Úloha 1: Antisemitizmus

Nenávisť voči židom pretrváva dlhé storočia. Napríklad v stredoveku boli židia obviňovaní zo šírenia moru. V roku 1929 zase z celosvetovej hospodárskej krízy.

Úloha 2: Popieranie

- Najprv nechajte študentov uvažovať o tejto otázke v malých skupinách a povedzte im, aby spísali "za" aj "proti". Potom sa ich opýtajte, prečo podľa nich je popieranie trestné v mnohých krajinách. V diskusii so všetkými študentami urobte zoznam všetkých "za" aj "proti" a diskusiu uzatvorte zhrnutím názorov.
- Popieranie holokaustu je na Slovensku trestné.

Úloha 3: Ingo Hasselbach

- Študenti majú vyjadriť súhlas alebo nesúhlas a dokončiť poslednú vetu.
- Môže to byť veľmi ťažké, pretože je to veľmi uzatvorená skupina. Tí, ktorí by ju chceli opustiť sa môžu cítiť ohrození jej členmi.

Kapitola 4

Židovský štát

Konflikt na Blízkom východe sa ako téma veľmi často objavuje v správach a mnohokrát vedie k diskusiám, ktoré majú antisemitský podtón.

Dejiny štátu Izrael sa nedajú vysvetliť na pár stranách. Kapitoly 4 a 5 sa nesnažia popísať históriu konfliktu na Blízkom východe, ktorý je úzko spätý so vznikom štátu Izrael. Preto sme sa zamerali hlavne na vysvetlenie koncepcie sionizmu a udalostí v roku 1948. Kľúčové je, že Izrael je relatívne novým štátom. Jeho obyvateľmi sú predovšetkým deti imigrantov, ktorí sem prišli či už pred vznikom štátu alebo po ňom. Bolo by veľmi vhodné, aby si študenti uvedomili, že medzi obyvateľmi Izraela je obrovská rozmanitosť ich pôvodu, resp. krajín, z ktorých prišli. A že podstatnú úlohu pri ich osídľovaní Izraela zohrával antisemitizmus a náboženské presvedčenie.

Taktiež je dôležité uviesť, že veľa židov žije mimo územia Izraela. Táto informácia je dôležitá pri príprave na ďalšiu kapitolu, ktorá rozoberá otázku, kedy sa kritizovanie izraelskej politiky stáva prejavom antisemitizmu.

Tip: Diskusia o konflikte medzi Izraelom a Palestínou

Súčasná diskusia o antisemitizme často smeruje k diskusiám o konflikte medzi Izraelčanmi a Palestínčanmi a opačne. Môže to však byť problematické, najmä vtedy ak to vedie k ospravedľovaniu antisemitizmu alebo pohľadu na neho prostredníctvom relatívnych slov: "Ak by sa Izrael taktó nesprával, nemuseli by ho tak nenávidieť". Tento argument je porovnateľný s príkladom antisemitizmu v minulosti: Židia boli obviňovaní z čierneho moru, z komunizmu, za kapitalizmu. Teraz sú obviňovaní z konfliktu na Blízkom východe a sú vnímaní ako "tajná sila".

V triede sa môžete venovať nasledovným otázkam:

- Prečo sa tomuto konfliktu venuje toľko priestoru v médiách?
- Prečo niektorí ľudia chcú obviňovať niektoré skupiny (Izraelčanov, Palestínčanov, moslimov, židov)?

Úloha 1: Štát Izrael

- a. 3 roky po vojne, t.j. v roku 1948
- b. Židia, ktorí prežili holokaust, chceli mať vlastný štát, ktorý by ich mohol v budúcnosti chrániť pred prejavmi antisemitizmu v budúcnosti.

Úloha 2: Multikultúrny

Áno, pretože tu žije mnoho imigrantov, ktorí prišli do Izraela z celého sveta. Vo veľmi krátkom čase sem prišli z Európy, Ruska, z iných krajín Blízkeho východu a napríklad aj z USA. Všetci si priniesli niečo z kultúry krajín a prostredia, v ktorom sa narodili.

Úloha 3: Sovietsky zväz

Pretože zahraničná politika Izraela sa začala viac orientovať na západné krajiny a na USA, s ktorými Sovietsky zväz súperil.

Kapitola 5

Kde sa končí kritizovanie a začína antisemitizmus?

Úloha 1: Zodpovednosť

- a. Pretože väčšina židov žije mimo územia Izraela. A navyše, nie všetci obyvatelia Izraela súhlasia s politikou izraelskej vlády.
- b. Napríklad niektorí ľudia majú negatívny postoj voči Nemcom ako národu; vraj sú zodpovední za Druhú svetovú vojnu. Takýto postoj tiež nie je správny.

Úloha 2: Demonštrácia

Na plagátoch sú zobrazené symboly, ktoré sa snažia dať na jednu úroveň židovstvo (Dávidova hviezda) a nacizmus (hákový kríž), resp. židovstvo a politiku USA. Ide tu o zámer porovnávať izraelskú politiku s politikou nacistického režimu. Do súvislosti sa tu dávajú holokaust a izraelsko-palestínsky konflikt. Jeden z plagátov poukazuje na údajné spojenectvo vtedajšieho izraelského premiéra Ariela Sharona a amerického prezidenta Georga W. Busha v tomto konflikte.

Úloha 3: Karikatúra

- a. Glóbus (symbol sveta), ktorý má formu jablka (biblický symbol hriechu); tvár židovského muža zobrazeného ako parazita/ hada, ktorý zvnútra odhrýza z tohto jablka.
- b. Počas diskusie so študentami poukážte na zásadný rozdiel medzi karikatúrou, ktorá zveličuje prirodzené (vonkajšie alebo vnútorné vlastnosti) jednotlivca a karikatúrou, ktorá narába so stereotypmi o skupine ľudí. Židia zobrazení ako hady - zvieratá, symbolizujúce zlo, zlomyseľnosť a neistotu - sú starým antisemitským symbolom.

Kapitola 6

Amal a Odelia

Príbeh Amal a Odelie sa odohráva v Jeruzaleme, ale toto priateľstvo sa môže vnímať aj v širšom kontexte. V tomto prípade ide o priateľstvo medzi ľuďmi, ktorí pochádzajú z rôznych kultúrnych zázemí a majú voči sebe predsudky. Študenti by sa mali zamyslieť, či je takéto priateľstvo vôbec možné. Keďže v tomto príbehu zohráva téma založenia štátu Izrael v roku 1948 podstatnú úlohu, je dobré pripomenúť si túto udalosť aj v tejto kapitole.

Úloha 1: Priateľstvo

- Problémom môžu byť odlišné kultúrne zvyky (napríklad vzťah k rodičom, prejavovanie emócií, skutočných vlastných názorov a podobne) alebo jazyk.
- Toleranciou a rešpektovaním odlišných zvykov a hľadáním spoločných bodov, ktoré môžu spájať ľudí z rôznych kultúr.

Úloha 2: Nálepkovanie

- Napríklad Slováci často stotožňujú ľudí z Ázie s povoláním predavača lacného oblečenia na trhovisku. A takisto ich všeobecne nazývajú Číňanmi alebo Vietnamcami bez ohľadu na to, z akej krajiny skutočne pochádzajú.
- Podstata nálepkovania spočíva v predsudkoch (negatívne tvrdenia o určitej skupine ľudí, ktoré sú vopred sformované a často silne emotívne) a v nechote spoznávať konkrétnych ľudí – jednotlivcov. Iné pomenovania pre tento jav sú napríklad “škatuľkovanie” alebo “hádzanie všetkých do jedného koša”.

Úlohy

Úlohy na predposlednej dvojstrane poukazujú najmä na aktivity mladých ľudí, v pozitívnom (obnova starých židovských pamiatok, návšteva pamätných miest) i negatívnom zmysle (vandalstvo či zhanobovanie budov či miest spätých so židovským obyvateľstvom).

Zároveň dávajú podnety, ktoré môžete s mladými ľuďmi robiť v mieste vášho bydliska. Ich úspešná realizácia si však vyžaduje nadšenie, a to nielen zo strany študentov, ale aj pedagógov.

Mládež proti rasizmu

Posledná strana sa venuje aktivite, ktorá nebola riadená pedagógmi, ale zorganizovali ju a zapojili sa do nej mladí ľudia kvôli svojmu presvedčeniu, že problematika rasizmu sa týka aj ich a musia sa k nemu verejne vyjadriť.

Množstvo tipov na aktivity zamerané na boj proti antisemitizmu a rasizmu nájdete napríklad na webstránkach www.rasizmus.sk alebo www.unite-dagainstracism.org.

3. pracovný zošit: Predsudky. A čo ty?

Tretí pracovný zošit je založený na autentických výpovediach 10 mladých ľudí žijúcich na Slovensku, ktorí rozprávajú o vlastných skúsenostiach s predsudkami a diskrimináciou. Zaoberajú sa pôvodom aj dôsledkami rôznych predsudkov a prejavov diskriminácie ako aj možnými spôsobmi ako na ne reagovať. Vaším študentom by mali taktiež poskytnúť možnosť na zdieľanie svojich vlastných skúseností. Vďaka tomuto vzdelávaciemu materiálu sa môžete venovať spoločným znakom aj rozdielom, ktoré charakterizujú fenomény rasizmu a diskriminácie akéhokoľvek druhu. Študenti sú cielene motivovaní, aby rozmýšľali o pojmoch predsudok, diskriminácia, rešpekt a tolerancia. Taktiež majú príležitosť preskúmať, aké odpovede sú účinné na tieto negatívne javy.

Úlohy sú zamerané aj na budovanie tolerantnej atmosféry v triede. V prvej úlohy majú študenti možnosť rozprávať o svojom mene a pôvode. Podobné osobné otázky sa objavujú aj v ďalších kapitolách. Je len na vás, ktoré aktivity budú študenti robiť samostatne a ktoré budú prediskutované v menších skupinách. Nie vždy je to vyslovene určené, ale pri tomto materiáli predpokladáme častejšiu prácu v skupinách, čo môže podnietiť aj prácu medzi tými študentmi, ktorí by inak nespolupracovali. Pravidelná reflexia takejto spolupráce je dôležitá pre úspešné využitie zošita vo vyučovaní a na hodnotenie práce s takými témami, ktoré sú pre študentov nové. Keďže svoje triedy dobre poznáte, je na vás, aby ste vyhodnotili prínos používania zošita pre budovanie atmosféry dôvery a spolupráce v triede.

Ciele pracovného zošita

1. Študenti vedia vlastnými slovami vysvetliť, čo sú predsudky a ako vznikajú.
2. Študenti vedia vysvetliť, čo znamená antisemitizmus.
3. Študenti dokážu vnímať a reflektovať svoje vlastné stereotypy a predsudky.

Pracovný zošit 3 Predsudky. A čo ty?

Vzdelávacie materiály o diskriminácii, rasizme a antisemitizme

Anne Frank House, OSCE/ODIHR

4. Študenti majú priestor rozprávať o svojich vlastných skúsenostiach s diskrimináciou a aj o skúsenostiach iných ľudí.
5. Študenti vedia uviesť príklady, ako možno čeliť predsudkom voči rôznym menšinám zo svojho vlastného okolia.
6. Študenti vedia na konkrétnych príkladoch opísať vplyv predsudkov na osobný aj spoločenský život.
7. Študenti vedia vysvetliť, čo je a ako funguje mechanizmus obviňovania niekoho za vlastné nedostatky či zlyhania.
8. Študenti vedia diskutovať o skupinových stereotypoch vo svojom vlastnom okolí.
9. Vďaka uvedeným príkladom vedia študenti posúdiť prípady diskriminácie vo svojom okolí.
10. Študenti si môžu vyskúšať, aké reakcie na diskrimináciu sú vhodné a účinné.

Kľúčové pojmy

Predsudok
Diskriminácia
Rasizmus
Antisemitizmus
Xenofóbia
Islamofóbia
Homofóbia

Kapitola 1

Je meno osudom?

Každý z nás niečo o svojom mene vie. Študenti majú možnosť porozprávať sa o svojich menách, ich význame a pôvode. Prostredníctvom mena sa často všeličo dozvieme aj o jeho nositeľovi. Je to jeden zo spôsobov, ako sa navzájom lepšie spoznať. Váš osobný príklad samozrejme môže hodine dodať väčšiu atraktivnosť a môžete tak vytvoriť atmosféru otvorenosti a dôvery, ktorá študentom uľahčí zdieľanie vlastnej identity.

Tvoje meno

Alternatívny spôsob vypracovania úlohy: Študenti túto úlohu zrealizujú pomocou kartičiek, na ktoré v predstihu napíšete jednotlivé otázky. Vyzvite študentov, aby sa otázky z kartičky opýtali napríklad siedmich svojich spolužiakov. Opýtať sa môžu aj doplnujúce otázky a odpovede jednotlivých spolužiakov si poznačiť na kartičku. Na konci študentov vyzvite, aby rozprávali o tom, čo sa o menách svojich spolužiakov dozvedeli.

Predsudky. Kto by ich nemal?

Cieľom tejto aktivity je motivovať študentov k tomu, aby si uvedomili prítomnosť predsudkov vo svojom okolí a vo svojom vlastnom myslení. Začnite diskusiu o rôznych situáciách, kedy iných ľudí škatulkujeme alebo nálepkujeme iba na základe prvých dojmov, výzoru či neúplných informácií. Je dôležité, aby si študenti uvedomili, že predsudkov sa nemožno úplne zbaviť, avšak už ich uvedomenie môže viesť k prehodnoteniu a zmene správania voči konkrétnym ľuďom či skupinám.

Úloha: Nálepkovanie

V tejto aktivite môžete študentov vyzvať, aby rozmýšľali o rôznych subkultúrach, športových, hudobných či tanečných kluboch, do ktorých patria. Nechajte študentov pomenovať čo najviac takýchto skupín.

Kapitola 2

Diskriminácia. Nevšímajme si ju?

V tejto kapitole sa študenti naučia, čo znamená pojem diskriminácia. Kapitola ponúka rôzne skúsenosti mladých ľudí s diskrimináciou. Zážitky Mareka, Lujzy a Gezima sú reálnymi príkladmi z ich vlastného života. Bebino vyjadrenie sa týka skôr intolrancie a rasizmu vo všeobecnosti. So študentmi môžete napríklad prediskutovať, čo má Beba na mysli, keď hovorí: *“Skôr si však všimnete to, čo kričí, ako to, čo je nenápadné.”*

Úlohy

Spôsob, akým študenti reagujú na opísané prípady diskriminácie, do veľkej miery závisí na zložení triedy. Niektoré príklady uvedené v zošite môžu byť veľmi podobné skúsenostiam, ktoré majú vaši vlastní študenti, a preto sa môžu zdráhať o nich otvorene rozprávať. Preto sa uistite, že v diskusii o určitej ciltivej téme sa nezameriavate iba na študentov, ktorých by sa mohla týkať kvôli ich pôvodu či náboženstvu. Snažte sa na problém diskriminácie poukázať zo všeobecnejšieho hľadiska, aby sa do diskusie mohli zapojiť všetci študenti. Dôležité je, aby si uvedomili, že každý z nich sa môže stať obeťou diskriminácie.

Skúsenosti, ktoré opisujú mladí ľudia v zošite, môžu byť odrazovým mostíkom pre diskusiu o skúsenostiach vašich vlastných študentov. Ktoré z opisovaných príbehov sa im zdajú známe? Zažili ich oni sami alebo niekto iný z ich okolia? Čo si o takýchto situáciách myslia? Ako by na ne reagovali?

Úloha 1: Protest

Pri diskusii o Lujzinej skúsenosti sa študentov môžete opýtať, či sa niekedy v škole alebo v triede cítili osamotení, prípadne či si všimli, že sa tak mohol cítiť niekto iný. Aký ste z toho mali pocit? Čo ste s tým chceli urobiť alebo čo s tým mohol spraviť niekto iný?

Úloha 2: Diskriminácia

Diskriminácia v podstate neznamená nič iné ako *“rozdielne konanie voči rozdielnym ľuďom”*. V praxi má však tento termín zväčša negatívny význam, keďže rozdielne správanie či konanie voči iným ľuďom je často bezdôvodné. Na začiatku diskusie o tejto téme sa študentov môžete opýtať, čo im ako prvé pod slovom diskriminácia napadne a ich odpovede stručne zaznamenajte tak, aby ich každý mohol vidieť.

- A. Gezim opisuje situáciu, v ktorej sa so svojimi priateľmi cítil diskriminovaný, „hodený do jedného vreca“, aj keď napokon ich vpustili tam, kam chceli ísť. Napriek tomu v nich zostal zlý pocit. V diskusii o tomto príklade sa môžete venovať tomu, aké pocity v človeku môže vzbudiť diskriminačné správanie.
- B. Marekov príklad je ešte jasnejší prípad diskriminácie: nebol so svojou mamou pustený na kúpalisko iba na základe vzhľadu a predsudkov voči Rómom. Vrátnik ich oboch videl ako „príslušníkov“ skupiny, ktorá vyvoláva problémy, a preto ich zaškatuľkoval a diskriminoval.

Úloha 3: Rozdiely

Aby ste študentom mohli objasniť, kedy dochádza k diskriminácii a kedy určité správanie nie je diskriminačné, môžete na tabuľu napísať „diskriminácia“ a „ne-diskriminácia“ a na základe diskusie pod ne písať rôzne okolnosti alebo kritériá, ktoré spôsobujú alebo nespôsobujú diskrimináciu.

V jednom stĺpci sa tak ocitnú prijateľné dôvody na rozlišovanie a v druhom neprijateľné dôvody.

Kapitola 3

Trúfaš si?

Témou tejto kapitoly je antisemitizmus, islamofóbia a homofóbia. Všetky tri prejavy sú negatívne a vyjadrujú neodôvodnený strach alebo nenávisť voči židom, moslimom či homosexuálom. Nofal, Zuzana aj Romana sa s takýmito prejavmi stretli priamo v škole. Veronika zažila niečo podobné v susedstve.

Nofal

Nofal hovorí o skrývaní svojej moslimskej identity pred spolužiakmi, kým sa ho na to otvorene nespýtajú. Dôvodom preňho je negatívna skúsenosť, ktorú zažil a predsudky, ktoré sú často o moslimoch vyslovované. So študentmi sa na základe jeho príbehu môžete porozprávať o tom, ako predsudky vznikajú. Zároveň môžete poukázať na nedostatok informácií a priamych skúseností s inými ľuďmi ako na hlavnú príčinu vzniku predsudkov.

Zuzana a Romana

Zuzana a Romana hovoria o svojej židovskej identite, ku ktorej však v detstve pristupovali rozdielne. Zuzana o svojom židovskom pôvode od malička vedela a otvorene o ňom hovorila. Romana svoje židovské korene objavila až neskôr a spočiatku sa

za ne hanbila. Až negatívna skúsenosť v triede ju motivovala k tomu, aby sa za svoj pôvod prestala bezdôvodne hanbiť. Študentov môžete motivovať k tomu, aby o týchto rozdielnych príkladoch uvažovali.

Úloha školy

Lujza v škole zažila posmievanie a bola potrestaná za niečo, čo nespravila alebo spravila v dobrej vôli. Napokon bola nútená školu zmeniť. So študentmi sa na základe tejto výpovede môžete pohovárať o atmosfére, ktorá vládne na vašej škole. Môžete sa opýtať, či študenti poznajú niekoho, kto sa môže cítiť odstrkovaný alebo diskriminovaný. Po vymenovaní príkladov si môžete dohodnúť pravidlá komunikácie a správania, ktoré by mohli podobným javom predísť, a ak nastanú, tak ich účinne riešiť.

Úloha 1: S kým sa rozprávaš

Oba uvedené príklady sú spracované tak, aby podnietili diskusiu o spôsoboch, ktorými môžeme prejavovať to, kým sme. Uistite sa, že v diskusii dostane priestor na vyjadrenie každý, kto chce zdieľať svoj názor.

Úloha 2: Byť otvorený

Otázky zamerané na homosexualitu sú veľmi citlivé a u mladších žiakov môžu vyvolať rozpačité reakcie. Preto je dôležité rozhodnúť sa vopred, či táto téma je pre skupinu, s ktorou pracujete, vhodná. Ak to považujete za potrebné, môžete študentov nechať na otázky odpovedať individuálne alebo úplne anonymne (napríklad vpísaním odpovedí na samostatné lístky). Následne môžete jednotlivé anonymné odpovede spoločne prediskutovať s celou skupinou. Vyjadrenie Romany apeluje na akceptovanie ľudí s homosexuálnou orientáciou. Nie každý s jej požiadavkou môže súhlasiť. Zaručte preto, že aj tí študenti, ktorí nesúhlasia, budú mať možnosť vyjadriť svoj názor.

Úloha 3: A čo ty?

Táto úloha je venovaná diskriminácii, ktorú mohli študenti zažiť na vlastnej koži alebo takéto správanie spozorovať vo svojom okolí. Spoločne by mali uvažovať, ako možno alternatívne reagovať na takéto situácie.

Alternatívna aktivita k téme diskriminácia

Krok 1

Všetci študenti samostatne porozmýšľajú o situácii, kedy sa z nejakého dôvodu stali obeťou diskriminácie alebo negatívnych prejavov kvôli svojmu výzoru, pôvodu či náboženstvu. Situáciu si stručne zaznamenajú na hárok papiera, na ktorý nenapišu svoje meno. Mali by zodpovedať základné otázky: Čo sa stalo? V akom prostredí sa to stalo? Ako na to reagovali prítomní ľudia? Čo by sa mohlo udiť inak?

Krok 2

Študenti svoje hácky papiera zložia a vložia do pripraveného klobúka alebo nádoby.

Krok 3

Vyzvite prvého študenta, aby si z klobúka alebo nádoby vybral jeden zložený hárok. Študent si prečíta, čo je napísané na papieri. Ak si náhodou vytiahol svoj vlastný opis, hárok vloží naspäť a vyberie si iný.

Krok 4

Každý študent prerozpráva situáciu vlastnými slovami ostatným. Situáciu by mal alebo mala opísať tak, ako by sa to stalo práve jemu alebo jej.

Krok 5

Ostatní študenti majú za úlohu reagovať na prerozprávanú situáciu a zodpovedať otázky: Zachovali sa prítomní ľudia správne? Čo iné mohli urobiť?

Takto by sa mali postupne prerozprávať všetky opisy, pričom každý študent by mal prerozprávať príbeh niekoho iného. Realizácia tejto aktivity je podmienená počtom študentov a príbehov, preto majte pri väčších kolektívoch na pamäti časové hľadisko.

V prípade väčších skupín môžete študentov rozdeliť do skupín, v ktorých si zadedia roly a pripravujú krátke scénky, ktoré vyjadria opísané prípady diskriminácie alebo nenávisťných prejavov voči nejakej skupine ľudí. Takéto príbehy by však bolo vhodné študentom pripraviť ešte pred aktivitou. Môžete sa inšpirovať alebo priamo využiť aj príklady uvedené v pracovnom zošite.

Študenti by si mali pripraviť a naskúšať scénu a následne ju odohrať pred celou triedou. Ostatní študenti by po odohratí scény mali za úlohu pomenovať, čo sa v nej odohrávalo a aké prejavy diskriminácie sa v nej vyskytli. Mali by sa vyjadriť aj k tomu, ako inak sa mohli jednotliví protagonisti príbehu zachovať, prípadne ako by sa zachovali oni sami.

V prípade, že máte dostatok času, môžete skupinu protagonistov požiadať o odohratie scény ešte raz. V tomto prípade však už každý divák má možnosť scénu zastaviť v ktorejkoľvek časti, a to vtedy, keď si myslí, že by vedel konať inak, ak by bol na mieste niektorého z protagonistov príbehu. Scénu zastaví zvolaním: STOP! Následne nahradí jedného z protagonistov a stáva sa súčasťou príbehu v jeho role.

V reflexii po odhratí scénok sa študentov opýtajte, ako sa cítili v roli hercov (obetí, páchatelov, svedkov) a v roli divákov.

Kapitola 4

Utečenci na Slovensku

Téme utečencov sme sa v slovenskom vydaní pracovných zošitov rozhodli venovať samostatnú dvojstranu, keďže o živote utečencov má veľa ľudí obmedzené alebo skreslené informácie. Príbehy Maga a súrodencov Gezima a Kiky sa venujú ich skúsenostiam so životom utečenca a azylanta na Slovensku. Úlohy si kladú za cieľ jednak oboznámiť študentov so základnými faktami a zároveň vyvolať empatiu voči ťažkým životným osudom ľudí, ktorí sa kvôli prenasledovaniu z rôznych dôvodov, nútene ocitli v inej krajine.

Úloha 1: Utečenci

V tejto úlohe je dôležité, aby študenti najprv spoznali rozdiel medzi postavením utečenca, žiadateľa o azyl a azylanta podľa medzinárodného práva, predovšetkým Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951.

Utečencom je človek, ktorý kvôli opodstatneným obavám z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných, politických dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej skupine opustil svoju krajinu a nemôže alebo nechce sa do nej vrátiť.

Keď sa takýto človek ocitne na území iného štátu, môže požiadať o ochranu a stáva sa tak žiadateľom o azyl.

Azyl je forma ochrany pred prenasledovaním, ktorá sa poskytuje človeku, ktorý bol uznaný za utečenca krajinou, v ktorej o takúto formu ochrany požiadal. Azylantom je potom cudzinec, ktorý splnil požiadavky na to, aby bol považovaný za utečenca a bola mu preto poskytnutá ochrana na území štátu, v ktorom požiadal o azyl. Po uplynutí niekoľkých rokov trvalého pobytu (na Slovensku 8 rokov) môže azylant požiadať o udelenie štátneho občianstva.

Úloha taktiež nabáda k získavaniu informácií z iných zdrojov. Môžete ju teda včleniť napríklad na hodinu informatiky.

Úloha 2: Predsudky

Táto úloha je zameraná na čítanie s porozumením – študenti v nej majú identifikovať príklady predsudkov a diskriminácie na základe výpovedí ich rovesníkov. Dôležité je poznamenať, že uvedené situácie sa udiali už na Slovensku, prípadne v okolitých krajinách, a nie v krajinách pôvodu utečencov.

Úloha 3: Aktívna pomoc

Posledná úloha môže byť zadaná ako domáca úloha. Študenti vďaka nej získajú prehľad o aktivitách, ktoré sú na Slovensku realizované vo vzťahu k utečencom, žiadateľom o azyl a azylantom. Tieto informácie môžu spracovať vo forme prezentácie či referátu.

Kapitola 5

Existujú vôbec odlišné rasy?

Táto kapitola je zameraná predovšetkým na vysvetlenie komplikovaného pojmu "rasizmus". Výraz "rasa" sa stále bežne používa, aj keď vedci ho už používajú iba zriedkavo. Výraz "rasa" v tomto zošite dávame do historického kontextu a taktiež vysvetľujeme, že rozdeľovanie ľudí podľa rasy bolo dlhé obdobie základom pre rasové teórie a ospravedlňovanie prejavov rasizmu.

Úloha 1: Vedci

Zaradovanie ľudí do kategórií podľa rasy je problematické, keďže na svete žije veľké množstvo ľudí, ktorí sa zaradeniu do týchto umelých kategórií vymykajú. Ešte dôležitejšia je však otázka, prečo sa rozdeľovanie ľudí podľa rás vlastne deje. Akú informáciu nám to o takto zaradenom človeku poskytnete? Zakaždým, keď sa klasifikovanie podľa rás v minulosti používalo, bolo toto rozdeľovanie ľudí ovplyvnené hodnotami a názormi tých, ktorí klasifikovali. Spomeňte si napríklad na rasové klasifikácie počas obdobia apartheidu v Južnej Afrike, počas obdobia otroctva či rasovej segregácie v Spojených štátoch amerických či počas obdobia nacizmu v Nemecku.

Úloha 2: Rasizmus pod drobnohľadom

Študentov vyzvite, aby o rasizme rozmýšľali v spojení s fotografiami, ktoré vyjadrujú rôzne rasistické alebo naopak protirasistické postoje a prejavy.

Dôvod zaradenia plagátu so Sharon Stone na túto stranu možno nie je na prvý pohľad jasný. Známa herečka sa zúčastnila podujatia iniciatívy Coexist (doslovne Spolunažívaj), ktorej plagát visí v pozadí. Táto iniciatíva sa snaží spájať ľudí rôznych rás a náboženstiev a už samotný nápis Coexist spája symboly islamu, judaizmu a kresťanstva.

Kapitola 6

Čo by ste s tým urobili?

Táto kapitola si kladie za cieľ podporiť študentov v skupinovej práci. Príbehy troch mladých ľudí na fotografiách poskytujú podklad na zodpovedanie otázok, ktoré sa nachádzajú v úlohách. Zároveň poskytujú inšpiráciu na premyslenie vlastnej aktivity alebo iniciatívy, ktorou študenti môžu vo svojom okolí bojovať proti predsudkom, diskriminácii či rasizmu.

Úlohy: Čo budeme robiť?

Uistite sa, že sa študenti sústredia na vymyslenie a naplánovanie aktivít, ktoré sú uskutočniteľné. Po dostatočnom čase na prípravu ich vyzvite, aby svoje plány prezentovali pred celou triedou. Zhotovený plagát by mal vyjadrovať hlavnú myšlienku, ktorú chcú presadzovať. Študenti by si zároveň mali premyslieť detailné kroky na splnenie svojho plánu a rozdeliť si medzi sebou jednotlivé úlohy.

Úlohy

Úloha 1: Môj vzor

Študentov vyzvite, aby do prázdnych políčok doplnili mená bojovníkov a bojovníčok za ľudské práva. Správne poradie je nasledovné:

1. Rigoberta Menchú – Guatemala
2. Milan Šimečka – Československo
3. Rosa Parks – Spojené štáty americké
4. Nawal el Saadawi – Egypt
5. Nkosi Johnson – Južná Afrika
6. Aung Sang Suu Kyi – Barma

Úloha 2: Moja pieseň

Ak je to možné, zožente si nahrávku piesne od skupiny Živé kvety a celkom na začiatku hodiny ju študentom pustite. Po vypočutí sa ich opýtajte, či dobre porozumeli textu piesne a následne prejdite k diskusii o jej poslanstve.

A čo ty?

Posledná strana pracovného zošita je venovaná rôznym iniciatívam proti diskriminácii, rasizmu a iným prejavom intolerancie. Jeden z plagátov vznikol priamo na stretnutí s mladými ľuďmi na Slovensku, ktorí sú hlavnými protagonistami tohto pracovného zošita.

Predsudky a diskriminácia – ako reagovať?

Cieľom príručiek, ich textov a úloh, je poskytnúť študentom pohľad na antisemitizmus, predsudky a diskrimináciu. Diskusiu o týchto témach môžete spojiť s odhaľovaním predsudkov alebo prejavov správania, ktoré za nimi stoja. Pre mnohých pedagógov a študentov sú tieto situácie pomerne náročné a nevedia, ako na ne primerane reagovať. Avšak vyučovacie hodiny, na ktorých budete používať tieto vzdelávacie materiály, by sa minuli účinkom, ak by sme sa vyhli otázke, ako študenti vyjadrujú predsudky v rámci triedy, alebo či sa študenti navzájom rešpektujú, a či majú alebo nemajú predsudky voči sebe navzájom.

Mnoho učiteľov si už vytvorilo alebo si ešte len vytvorí vlastný spôsob ako reagovať, a tak je to správne. Tipy, ktoré ponúkame na tomto mieste im však poskytnú prehľad, aké možné riešenia sú k dispozícii.

Nájdite si podporu

Uistite sa, že vaši kolegovia i vedenie školy oceňujú, že sa venujete tejto problematike, a že máte ich podporu. Ak je to možné, pokúste sa spolupracovať – napríklad skúste využívať tieto pracovné zošity v rámci rôznych vyučovacích predmetov.

Určite pravidlá

Pred samotnou diskusiou si spoločne so študentami určite pravidlá: napríklad neskákať si do reči, zákaz používať nevhodné a necitlivé slovné pomenovania (napríklad "homoš", "židák", "romák", "čierny" a podobne). Takisto im môžete pripomenúť, že verejné znevažovanie či hanlivé výroky na adresu menšín, je trestné aj podľa zákona. Samozrejmosťou je vyhradenie priestoru na vyjadrenie vlastných názorov a na kladenie otázok a odpovedí.

Vždy reagujte

Ak máte pochybnosti, ako najlepšie reagovať, kludne si zoberte čas na premyslenie. Alebo sa o tom so študentami porozprávajte. Vždy im však dajte vedieť, že budete o tejto otázke premýšľať a vrátite sa k nej. Takže mali by ste reagovať vždy, hoci aj nie hneď.

Berte vážne akýkoľvek komentár alebo poznámku od vašich študentov. Dokonca aj vtedy, ak viete, že niektoré poznámky študenti vyslovili "iba tak". Stanovte hranice a neakceptujte reakcie typu: "Ved' môžem povedať hocičo, čo chcem, no nie?."

Podnecujte študentov

Vyzývajte študentov, aby sami korigovali svojich spolužiakov v prípade niektorých vyhlásení a pôsobia ako "mediátor". Ak diskutujú o nejakej téme z pracovných zošitov, nechajte ich, aby najprv sami povedali svoj názor a až potom reagujte.

Vnímajte emócie

Diskusia naberá na intenzite, ak v nej zaznejú rôzne názory a takisto ak sa vyjadria aj emocionálne reakcie medzi študentami. Je veľmi vhodné všimnúť si jednotlivé emocionálne postoje a identifikovať ich, napríklad potvrdením: "Vidím, že som ťa nahneval".

Pripomínajte pravidlá

V prípade, že študenti budú reagovať neadekvátne, pripomeňte im pravidlá diskusie. So študentami môžete jednotlivé výroky rozoberať: išlo o slová zraňujúce, šokujúce alebo im skutočne išlo o vyjadrenie vlastného názoru?

Rozlišujte medzi faktami a názormi

Diskusia sa nikdy neodohráva v nejakom vzduchoprázdnne. Vyžaduje si vždy dostatok informácií. Pre študentov je niekedy ťažké rozlíšiť medzi faktom a názorom. Je potrebné na to myslieť. Vždy zvažujte, či je nejaké vyjadrenie založené na fakte alebo na názore a odkiaľ môže takýto názor pochádzať.

Reagujte na diskrimináciu

Vždy reagujte na diskriminujúce výroky alebo správanie vašich študentov – aj keď to nie je vždy jednoduché a ľahké. V školskom prostredí sú pedagógovia tými osobami, ktorí môžu, resp. majú upozorniť študentov na nevhodné správanie. Je to dôležité nielen pre samotných študentov, ktorí sa nevhodne správajú alebo reagujú, ale aj pre ostatných študentov, pretože im to môže dodať pocit, že sa snažíte o zabezpečenie pokojnej a bezpečnej atmosféry.

Nasledujúce odporúčania by vám mali pomôcť zachovať rozvážny a celistvý prístup pri diskusiách o citlivých témach:

1. Určite si hranice.

Nedovoľte študentom, aby prekročili hranice. Ak študent používa nejaké hanlivé slová, mali by ste mu dať najavo, že takéto prejavy nebudete tolerovať.

2. Vyžadujte vysvetlenie.

Uistite sa, čo presne študent svojimi slovami myslel. Či išlo o žart, alebo o seriózný názor.

3. Vytvorte priestor na reagovanie.

Nechajte študentov vysvetliť, prečo reagovali takým či onakým spôsobom - najmä keď ich nahnevalo vyhlásenie niektorého spolužiaka a podobne.

4. Počúvajte, sumarizujte, pýtajte sa.

Študenti pravdepodobne povedia, čo ich najviac nahnevalo alebo čo ich trápi.... Počúvajte ich a overte si ich reakcie napríklad zhrnutím: *"Takže si nahnevaný na XY, pretože ťa nazval ..."*. Kladte ďalšie otázky, aby ste mohli zistiť, aký je vzťah medzi dotýčanými študentami a aby ste si z toho mohli vyvodiť záver.

5. Dajte svoju odpoveď.

Počúvaním, sumarizovaním počutého a videného a zodpovedaním otázok si môžete urobiť predstavu o tom, o čo v problematickom prípade ide. Študentom však musíte dať najavo, že takéto správanie nebudete tolerovať a prečo.

6. Jasne naznačte možné dôsledky.

Študenti si musia uvedomiť, aké môže mať ich správanie dôsledky v širšom kontexte (napríklad, že je urážajúce pre isté skupiny ľudí a nepodporuje tolerantnú atmosféru), ako aj dôsledky v tom, že za svoje správanie môžu byť potrestaní.

7. Buďte dôslední.

Ak poviete, že v prípade potreby zavoláte do školy ich rodičov alebo im zatelefonujete, urobte to.

Slovníček

Antisemitizmus

Nenávisť a predsudky voči židom.

Bar micva

Židovský chlapec sa automaticky stáva „bar micva“ (syn príkazu) po dovŕšení 13. roku veku. Od tejto chvíle je povinný dodržiavať všetky náboženské príkázania (micvot). Rituál bar micva sa spravidla koná v synagóge. Najdôležitejším bodom rituálu je prvé vyvolanie nábožensky už spôsobilého chlapca k čítaniu z Tóry. Židovské dievča sa po dovŕšení 12. roku veku stáva „bat micva“ (dcéra príkazu).

Cech

Spoločenstvo ľudí, ktorí vykonávajú rovnakú profesiu, najčastejšie remeselnú.

Kresťanstvo

Monoteistické náboženstvo, ktoré vzniklo z judaizmu. Kresťania veria v Svätú Trojicu (Boh – Otec, Ježiš – Syn Boží, Duch Svätý). Ich posvätnou knihou je Biblia, zložená zo Starého a Nového zákona.

Diaspóra

Rozptýlenie židovského obyvateľstva na celom svete.

Diskriminácia

Znevýhodňovanie. Diskriminácia je také konanie, keď sa v tej istej situácii zaobchádza s jedným človekom (alebo skupinou, krajinou a pod.) inak než s iným človekom na základe jeho odlišnosti – napr. rasového alebo etnického pôvodu, vierovyznania, veku, rodu, resp. pohlavia alebo sexuálnej orientácie.

Emancipácia

Zbavenie sa spoločenskej závislosti, osamostatnenie sa, zrovnoprávnenie.

Genocída

Čiastočné alebo úplné vyvraždenie skupiny osôb, najčastejšie z rasových, náboženských, etnických alebo národnostných príčin. Najťažší zločin proti ľudskosti.

Geto

Obvykle opevnená alebo inak ohradená časť mesta. Nútene a izolovane od väčšinového obyvateľstva tu museli žiť skupiny ľudí (rovnakého náboženského alebo kultúrneho pôvodu).

Holokaust

Vyvražďovanie židov v Európe počas Druhej svetovej vojny. Nacisti vraždili vo vyhladzovacích táboroch aj Rómov, homosexuálov, vojenských zajatcov, postihnutých či politických odporcov. Hebrejské označenie je "šoa".

Homofóbia

Nenávisť voči homosexuálom. Je založená na predsudkoch a strachu, ktoré môžu viesť k agresii a diskriminácii voči nim.

Chanuka

Pojem, ktorý označuje Sviatok svetla, ale aj 8-ramenný svietnik.

Islam

Monoteistické náboženstvo, ktoré vzniklo na Blízkom východe. Nadväzuje na judaizmus a kresťanstvo, s ktorými zdieľa väčšinu prorokov a vyznáva rovnakého Boha. Jeho ústrednou postavou je prorok Mohamed, ktorý zostavil posvätnú knihu Korán.

Izrael

Židovský štát, ktorý vznikol v roku 1948 na Blízkom východe.

Jidiš

Germánsky jazyk, ktorým hovorí mnoho židov. Jeho hovorená forma pripomína nemčinu, ale písmo sa zapisuje hebrejskými znakmi. Obsahuje veľa výpožičiek aj zo slovanských jazykov. Odlišuje sa od hebrejčiny (náboženský jazyk) a od novohebrejčiny (tzv. ivrit; národný jazyk v štáte Izrael).

Judaizmus

Náboženstvo židovských obyvateľov sveta. Najstaršie monoteistické náboženstvo. Jeho základnými posvätnými textami sú Tóra a Talmud.

Maces

Nekvasený chlieb.

Medzinárodný trestný súd

Je to stály trestný tribunál na stíhanie genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a zločinov agresie. Bol vytvorený v roku 2002 a sídli v holandskom Haagu.

(Poznámka: nezamieňať si ho s Medzinárodným

súdnym dvorom, ktorý tiež sídli v Haagu, ale rieši súdne spory medzi štátmi.)

Neonacista

Podporovateľ a šíriteľ súčasného, moderného nacionálneho socializmu – neonacizmu.

Palestína

Palestína je historické územie medzi Stredozemným, Mŕtvym a Červeným morom. Známa je aj ako Svätá zem. Je posvätným územím pre židov, kresťanov a moslimov. Kedysi bola provinciou Rímskej ríše, neskôr Osmanskej ríše. V rokoch 1914 – 1948 patrila pod správu Veľkej Británie a v roku 1948 vznikol na jej území štát Izrael. Nachádzajú sa tu aj palestínske (autonómne, okupované) územia – Pásmo Gazy, Západný breh Jordánu. Ich suverenita je závislá od aktuálnych výsledkov izraelsko-palestínskeho konfliktu. Cieľom Palestínčanov je utvorenie samostatného palestínskeho štátu s hlavným mestom Jeruzalem. (Jednostranne ho vyhlásili v roku 1988.)

Purim

Najveselší židovský sviatok, ktorý pripomína, ako chcel zlý vezír Haman vyvraždiť všetkých židov, ale vďaka kráľovnej Ester a jej strýkovi Mordechajovi sa jeho plán nevydaril. V tento deň sa konajú hostiny a maškarné sprievody.

Rasizmus

Podstatou rasizmu je to, ak niekto tvrdí, že niektorí ľudia sú podradnejší, pretože majú inú farbu pleti či vyznávajú inú kultúru. Je to teória, ktorá hlása nerovnosť ľudských rás alebo nadradenosť jednej rasy nad druhou. Dôsledkom tejto teórie je nenávisť, diskriminácia a v najhoršom prípade aj genocída.

Obetný baránok

Jednotlivec alebo skupina ľudí, ktorí sú neprávom z niečoho obviňovaní alebo potrestaní.

Synagóga

Budova, v ktorej sa vykonávajú židovské náboženské zhromaždenia a náboženské vyučovanie. Je to miesto, kde sa veriaci modlia, spievajú, čítajú a vykladajú náboženské texty.

Šabat

Posledný deň v židovskom týždni (sobota). Deň určený na fyzický odpočinok a duchovné záležitosti.

Talmud

Zbierka textov, ktoré obsahujú všetky aspekty religiózneho a náboženského života. Sú to komentáre rabínov k Tanachu (hebrejskej Biblii).

Tóra

Prvých päť kníh Starého zákona. Knihy Mojžišove. "Učenie, ako sa má žiť."

Sionizmus

Snaha židov založiť si vlastný štát na území Palestíny.

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci Akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2006 – 2008. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedná Nadácia Milana Šimečku.

„Tento manuál pre pedagógov je doplňujúcim materiálom Vzdelávacieho balíčka materiálov zameraných na boj proti antisemitizmu a iným formám diskriminácie.

Balíček troch pracovných zošitov a manuál pre pedagógov vytvoril kolektív odborníkov zo Slovenska a z Anne Frank House v Amsterdame, a to v spolupráci s Organizáciou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, resp. s jej Úradom pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (OBSE/ODIHR).“

Copyright

© Anne Frank House, 2007

Slovenská adaptácia

Jana Hradská, Peter Dráľ

Nadácia Milana Šimečku, 2008

Grafická realizácia **MONMART**